

Małżeństwo

(zawarcie małżeństwa, prawa i obowiązki małżonków). Komentarz do art. 1–30 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY

z 25.2.1964 r.

(t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)

Tytuł I. Małżeństwo

Podstawowa literatura: *M. Albinia*, *A. Czajkowska*, Prawo o aktach stanu cywilnego z objaśnieniami, Toruń 1996; *W. Broniewicz*, Sąd rodzinny a sąd opiekuńczy, PS 1993, Nr 2; *S. Dalka*, *J. Rodziewicz*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, Gdańsk 1994; *B. Dobrzański*, Podmiotowe przekształcenia z art. 194 i 196 KPC w sprawach o ustalenie ojcostwa i w sprawach o alimenty, St. Cyw. 1975, t. XXV–XXVI; *B. Dobrzański*, *J. Ignatowicz* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1975; *H. Dolecki*, *T. Sokółowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2010; *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. III, Warszawa 2012; *J. Gajda*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2000; *E. Gigilewicz*, Encyklopedia Katolicka, t. XIII, Lublin 2009; *K. Gromek*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2004; *J. Gudowski*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo, Kraków 1998; *J. Gwiazdomorski*, „Alimentacyjny” obowiązek między małżonkami, Warszawa 1970; *H. Haak*, Głosa do wyroku SN z 8.12.1986 r., III CRN 331/86, NP 1987, Nr 11–12; *tenże*, Obowiązek alimentacyjny. Komentarz, Toruń 1995; *tenże*, Separacja. Komentarz, Toruń 2000; *tenże*, Ustanie małżeństwa. Komentarz, Toruń 1998; *H. Haak*, *A. Haak-Trzuskawska*, Obowiązek alimentacyjny. Komentarz do art. 128–144¹ KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 15–16, 21–22, 27, 32, 42, 46, 55, 61, 66, 87, 101–102, 104, 144, 177, 189–190, 205⁴, 212, 219, 223, 232, 321, 333, 381, 395, 730¹, 753–754), Warszawa 2020; *ciż*, Opieka i kuratela. Komentarz do art. 145–184 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 516, 518, 520, 573–574, 590–598, 599–602, 604–605), Warszawa 2017; *ciż*, Pisma procesowe w sprawach rodzinnych z objaśnieniami i płytą CD, Warszawa 2019; *ciż*, Pokrewieństwo i powinowactwo (pochodzenie dziecka, stosunki między rodzicami a dziećmi, przysposobienie). Komentarz do art. 61⁷–127 KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 453–458, 579–589), Warszawa 2019; *ciż*, Rozwód i separacja. Komentarz do art. 55–61⁶ KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 7, 17, 41, 47, 66, 98, 100–102, 117, 177, 187, 193, 201, 203,

204, 205⁴, 232, 316–317, 366–367, 400, 425–446, 509, 510–511, 511², 516, 520, 567¹–567⁵), Warszawa 2020; *J. Ignatowicz*, Prawo rodzinne. Zarys wykładu, Warszawa 1987; *A. Jakubecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, Kraków 2005; *J. Jankowski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom II, Komentarz do art. 730–1088, Warszawa 2013; *M. Jędrzejewska*, w: *T. Ereciński* (red.), Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza: Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 1997; *J. Jodłowski*, w: *J. Jodłowski, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 3, Warszawa 1989; *J. Jodłowski, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 2, Warszawa 1989; *ciż* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 3, Warszawa 1989; *Z. Krzemiński*, Rozwód. Przepisy – orzecznictwo – komentarz, Warszawa 1987; *tenże*, w: *J. Jodłowski, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 2, Warszawa 1989; *J. Nowacki*, Analogia legis, Warszawa 1966; *tenże*, Odpowiednie stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, Nr 3; *A. Oleszko*, Dochodzenie roszczeń o świadczenia alimentacyjne, Warszawa 1990; *J. Pawliczak*, w: *K. Osajda* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom V: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2017; *M. Pazdan*, w: *Z. Radwański* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 2: Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2002; *B. Petrozolin-Skowrońska* (red.), Nowa encyklopedia powszechna PWN, t. 2, Warszawa 1995; *taż* (red.), Nowa encyklopedia powszechna PWN, t. 6, Warszawa 1996; *K. Piasecki* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2009; *tenże*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, Warszawa 1993; *tenże*, w: *J.S. Piątkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *tenże*, w: *J. Winiarz* (red.), Kodeks cywilny z komentarzem, t. I, Warszawa 1989; *J.S. Piątkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *K. Pietrzykowski*, w: *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Warszawa 1997; *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Warszawa 1997; *tenże* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, Warszawa 1998; *tenże* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2012; *Z. Radwański*, Pojęcie i funkcja „dobra dziecka” w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym, St. Cyw. 1981, t. XXXI; *tenże*, Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2005; *Z. Resich, W. Siedlecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, Warszawa 1975; *M. Sawczuk*, Ponowne orzekanie w sprawie cywilnej prawomocnie osądzonej, Warszawa 1975; *W. Siedlecki*, Kilka uwag na temat wykładni i stosowania przepisów nowego k.p.c., St. Cyw. t. XIII–XIV, Kraków 1969; *W. Siedlecki*, w: *W. Siedlecki, Z. Świeboda*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2004; *W. Siedlecki, Z. Świeboda*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2004; *J. Słyk*, w: *K. Osajda* (red.), Komentarze Prawa Prywatnego. Tom V: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2017; *T. Smoczyński*, Kierunki reformy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, KPP 1999, Nr 2; *tenże*, Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka a polityka społeczna państwa, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978; *tenże*, Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2005; *tenże*, Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia, Warszawa 2001; *tenże* (red.), System Prawa Prywatnego. Tom 12: Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2011; *W. Stojanowska* (red.), Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6 listopada 2008 r. i 10 czerwca 2010 r. Analiza – Wykładnia – Komentarz, Warszawa 2011; *A. Szpunar*, Obowiązek alimentacyjny między małżonkami po rozwodzie, St. Cyw. 1981, t. XXXI; *M. Szymczak* (red.), Słownik języka polskiego, t. I, Warszawa 1978; *tenże* (red.), Słownik języka polskiego, t. II, Warszawa 1979; *tenże* (red.), Słownik języka polskiego, t. III, Warszawa 1981; *J. Tokarski* (red.), Słownik wyrazów obcych PWN, Warszawa 1980; *K. Trynieszewska*, Komentarz do art. 44 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

czej, Lex/el. 2015; *B. Walaszek*, Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego, Warszawa 1971; *E. Wengerek*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 1972; *J. Winiarz* (red.), Kodeks cywilny z komentarzem, t. I, Warszawa 1989; *tenże*, w: *J.S. Piątkowski* (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985; *tenże*, w: *J. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, Warszawa 1993; *tenże*, w: *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2012; *tenże*, Ochrona praw matki, dziecka i rodziny, Warszawa 1965; *tenże*, Prawo rodzinne, Warszawa 1994; *J. Winiarz*, *J. Gajda*, Prawo rodzinne, Warszawa 1999; *Z. Wiszniewski*, w: *B. Dobrzański*, *J. Ignatowicz* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1975; *A. Wolter*, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1979; *F. Zedler*, Postępowanie opiekuńczo–wychowawcze, Warszawa 1986; *tenże*, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz, Toruń 1994, t. I; *tenże*, Sądy rodzinne. Wybrane zagadnienia organizacyjne i procesowe, Warszawa 1984; *A. Zieliński*, Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich, Warszawa 1975; *A. Zieliński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2012; *A. Zieliński*, w: *J. Jodłowski*, *K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, t. 3, Warszawa 1989; *A. Zielonacki*, w: *H. Dolecki*, *T. Sokołowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2010; *Z. Ziemiński*, Analiza pojęcia czynu, Warszawa 1972; *tenże*, Logika praktyczna, Warszawa 1977; *tenże*, Teoria prawa, Warszawa–Poznań 1973.

Dział I. Zawarcie małżeństwa

Art. 1.

Przesłanki
zawarcia
małżeństwa

§ 1. Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński.

§ 2. Małżeństwo zostaje również zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego.

§ 3. Przepis paragrafu poprzedzającego stosuje się, jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego.

§ 4. Mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą, mogą zawrzeć małżeństwo również przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula.

Spis treści

I. Charakter prawny zawarcia małżeństwa

A. Komentarz

1. Czynność prawna
2. Oświadczenia woli dwóch osób
3. Wada oświadczenia

B. Linia orzecznicza

II. Przesłanki zawarcia małżeństwa

w sposób określony w art. 1 § 1 KRO

A. Komentarz

1. Przesłanki z art. 1 § 1 KRO
2. Odmienność płci
3. Zgodność oświadczeń
4. Wyjątek
5. Kierownik USC
6. Zawarcie małżeństwa przed konsulem
7. Przyjęcie oświadczeń
8. Ogłoszenie o zawarciu małżeństwa
9. Odmowa przyjęcia oświadczeń

B. Linia orzecznicza

III. Przesłanki zawarcia małżeństwa

w sposób określony w art. 1 § 2 KRO

A. Komentarz

1. Przesłanki z art. 1 § 2 KRO
2. Odmienność płci
3. Ograniczenie
4. Według prawa Kościoła rzymskokatolickiego
5. Uprawnienie zawierającego związek małżeński
6. Charakter prawny oświadczenia
7. Skutek prawny oświadczenia
8. Czas i forma złożenia oświadczenia
9. Duchowny
10. Duchowny rzymskokatolicki
11. Sporządzenie aktu małżeństwa
12. Sporządzenie zaświadczenia

13. Przekazanie zaświadczenia

14. Zaświadczenie dla małżonków

15. Przyjęcie oświadczeń przez duchownego

16. Sposób przyjęcia oświadczeń przez duchownego

17. Przesłanka z art. 1 § 3 KRO

B. Linia orzecznicza

IV. Ograniczenie możliwości zawarcia małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 2 KRO

A. Komentarz

1. Przesłanka ograniczająca
2. Według Konkordatu
3. Według ustaw
4. Wykaz stanowisk

B. Linia orzecznicza

V. Chwila zawarcia małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 2 KRO

A. Komentarz

1. Wola osób zawierających małżeństwo
2. Znaczenie złożenia oświadczenia woli
3. Termin złożenia oświadczenia woli
4. Znaczenie sporządzenia aktu małżeństwa
5. Wola ustawodawcy
6. Wada oświadczenia woli

B. Linia orzecznicza

VI. Zawarcie małżeństwa przed konsulem

A. Komentarz

1. Obywatelstwo i przebywanie
2. Konsul i osoba wyznaczona
3. Odmowa przyjęcia oświadczeń

B. Linia orzecznicza

I. Charakter prawny zawarcia małżeństwa



A. Komentarz

1. Czynność prawna. Każdy stosunek rodzinnoprawny powstaje w rezultacie zdarzenia prawnego. Zdarzeniem prawnym, w wyniku którego powstają określone stosunki rodzinnoprawne między osobami, które wstąpiły ze sobą w związek małżeński, jest zawarcie przez te osoby małżeństwa. Jednym z ogól-

nych typów zdarzeń prawnych są czynności prawne. Zawarcie małżeństwa jest czynnością prawną.

Jedynym koniecznym elementem każdej czynności prawnej, a zarazem wyłącznie charakteryzującym czynności prawne jest oświadczenie woli (art. 60 KC). Ono właśnie zawiera treść czynności prawnej, określającą jej konsekwencje prawne (Z. Radwański, Prawo cywilne, s. 219). Oświadczenie małżonka o wstąpieniu w związek małżeński jest oświadczeniem woli w rozumieniu art. 60 KC.

2. Oświadczenia woli dwóch osób. Oświadczenie woli stanowi rdzeń pojęcia „czynność prawna”, ale nie jest z nim tożsame. Często bowiem normy prawne wiążą konsekwencje prawne nie z jednym, lecz dopiero z wieloma oświadczeniami woli lub wymagają spełnienia się innych – poza oświadczeniem woli – okoliczności koniecznych do tego, aby powstały określone w treści oświadczenia woli konsekwencje prawne. Pojęcie czynności prawnej służy w takich przypadkach do oznaczenia całości zdarzenia prawnego, w skład którego wchodzi co najmniej jedno oświadczenie woli (por. Z. Radwański, Prawo cywilne, s. 219).

Na całość zdarzenia prawnego, jakim jest zawarcie małżeństwa, składają się: 1) zgodne oświadczenia woli dwóch osób odmiennej płci, jednocześnie obecnych, o wstąpieniu w związek małżeński, zazwyczaj złożone przed kierownikiem USC i odebrane przez niego (art. 1 § 1 KRO) albo 2) zgodne oświadczenia woli dwóch osób płci odmiennej, jednocześnie obecnych, zawierających związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła czy innego związku wyznaniowego, o jednoczesnym zawarciu małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, złożone w obecności duchownego i przez niego odebrane, gdy na ich podstawie kierownik USC sporządzi akt małżeństwa (art. 1 § 2 KRO). W tym drugim przypadku zawarcie małżeństwa jest zdarzeniem prawnym, w wyniku którego powstają określone stosunki rodzinnoprawne wtedy, gdy ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem USC (art. 1 § 3 KRO). Zawarcie małżeństwa może więc nastąpić w sposób określony w art. 1 § 1 albo w sposób określony w art. 1 § 2 KRO.



Ważne
dla
praktyki

3. Wada oświadczenia. Wprawdzie oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński jest oświadczeniem woli w rozumieniu art. 60 KC, to jednak nie oznacza, że jeżeli takie oświadczenie jest dotknięte wadą w rozumieniu KC, to wywołuje to skutki przewidziane w tym Kodeksie. Kodeks rodzinny i opiekuńczy jednoznacznie określa, z jakich przyczyn może nastąpić unieważnienie zawartego związku małżeńskiego (art. 10–16), ponadto w art. 17 podkreślając, że małżeństwo może być unieważnione tylko z tych przyczyn. Już w tym miejscu należy jednak zauważyć, iż małżeństwo może być unieważnione m.in. wtedy, gdy oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński lub oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2 KRO zostało złożone: 1) przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wykluczającym świadome wyrażenie woli; 2) pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony; 3) pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, iż jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste (art. 15¹ § 1 KRO).

Wada oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński nie stanowi podstawy do ustalenia nieistnienia małżeństwa. W myśl art. 2 KRO skutecznie z powodztwem o ustalenie nieistnienia małżeństwa można wystąpić tylko wtedy, gdy nie zostały zachowane wymogi przewidziane w art. 1 KRO, a został sporządzony akt małżeństwa.



B. Linia orzecznicza

Niedopuszczalność ustalenia nieistnienia małżeństwa

Nie można żądać ustalenia nieistnienia małżeństwa (art. 2 KRO) z powołaniem się na niezłożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński z powodu pozostawania w stanie wykluczającym świadome wyrażenie woli (art. 15¹ § 1 pkt 1 KRO).

Wyr. SN z 22.2.2012 r., IV CSK 240/11, OSNC 2012, Nr 9, poz. 106

II. Przesłanki zawarcia małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 1 KRO



A. Komentarz

1. Przesłanki z art. 1 § 1 KRO. Stosownie do treści art. 1 § 1 KRO małżeństwo zostaje zawarte wtedy, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem USC oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek mał-

żeński. Tak więc przesłankami zawarcia małżeństwa są tu: 1) odmiennosc płci osób zamierzających zawrzeć związek małżeński; 2) złożenie przez mężczyznę i kobietę zgodnych oświadczeń, że wstępują ze sobą w związek małżeński; 3) jednoczesna ich obecność w czasie składania wspomnianych oświadczeń; 4) złożenie tych oświadczeń przed kierownikiem USC.

2. Odmiennosc płci. Osobami zamierzającymi zawrzeć związek małżeński mogą być jedynie osoby odmiennej płci. Dla ustalenia tego, osoba jakiej płci zawierała związek małżeński, jest istotna chwila składania przez tę osobę oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński – i to takiego składania oświadczenia, które spowodowało, iż małżeństwo zostało zawarte. Zmiana płci po zawarciu małżeństwa nie stanowi podstawy do ustalenia, że nie została spełniona przedstawiana tu przesłanka zawarcia małżeństwa.



Ważne
dla
praktyki

Na marginesie – SN wyjaśnił już, iż występowanie transseksualizmu nie daje podstawy do sprostowania w akcie urodzenia wpisu określającego płeć (uchw. SN z 22.6.1989 r., III CZP 37/89, OSNCAP 1989, Nr 12, poz. 188). Przedmiotem sprostowania w akcie urodzenia może być płeć dziecka tylko wtedy, gdy – wobec urodzenia się dziecka określonej płci – płeć danego dziecka została błędnie oznaczona.

3. Zgodność oświadczeń. Niezbędną i oczywistą przesłanką zawarcia małżeństwa jest złożenie przez mężczyznę i kobietę zgodnych oświadczeń, że wstępują ze sobą w związek małżeński. Zadośćuczynienie tej przesłance gwarantuje treść art. 7 § 3 KRO (przepis ten stanowi, że każda z osób zawierających małżeństwo składa oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński, powtarzając za kierownikiem USC treść oświadczenia lub odczytując je na głos; osoba niemogąca mówić składa oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński podpisując protokół przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński).



Ważne
dla
praktyki

4. Wyjątek. Od reguły jednoczesnej obecności osób zamierzających zawrzeć związek małżeński ustawodawca przewidział wyjątek. W myśl art. 6 § 1 KRO z ważnych powodów sąd może zezwolić, żeby oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński zostało złożone przez pełnomocnika (zob. komentarz do art. 6 KRO).

5. Kierownik USC. Stosownie do treści art. 1 § 1 KRO złożenie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński następuje przed kierownikiem USC. Kierownikiem USC w rozumieniu art. 1 § 1 KRO jest nie tylko kierownik USC, ale również jego zastępca. Na podstawie art. 6 ust. 3 PrASC kierownikiem USC jest wójt (burmistrz, prezydent miasta). W okręgach liczących poniżej 50 000 mieszkańców wójt (burmistrz, prezydent miasta) zatrudnia zastępcę kierownika USC oraz może zatrudnić inną osobę na stanowisku kierownika USC, a w okręgach liczących powyżej 50 000 mieszkańców wójt (burmistrz, prezydent miasta) zatrudnia inną osobę na stanowisku kierownika USC oraz może zatrudnić zastępcę lub zastępców kierownika USC (art. 6 ust. 4 i 5 PrASC; okręgiem rejestracji stanu cywilnego jest gmina – art. 6 ust. 2 PrASC).

Zawarcie małżeństwa następuje przed kierownikiem USC wybranym przez osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo (art. 15 ust. 1 PrASC). Kierownik USC właściwy ze względu na miejsce zawarcia małżeństwa rejestruje małżeństwo (art. 13 ust. 1 PrASC).

6. Zawarcie małżeństwa przed konsulem. Mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą, mogą zawrzeć małżeństwo również przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula (art. 1 § 4 KRO). Małżeństwo zawarte przed konsulem albo przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula rejestruje kierownik USC właściwy dla miasta stołecznego Warszawy (art. 13 ust. 3 PrASC).



Ważne
dla
praktyki

7. Przyjęcie oświadczeń. Oprócz przesłanek zawarcia małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 1 KRO wymienionych w tym przepisie, przesłanką zawarcia małżeństwa jest również przyjęcie przez kierownika USC oświadczeń, o które chodzi. Do zawarcia małżeństwa w przedstawiany w tym miejscu sposób nie wystarczy przecież jednoczesne stawienie się przed kierownikiem USC dwóch osób odmienniej płci i złożenie temu kierownikowi stosownych oświadczeń, jeżeli nie zostaną spełnione inne wymagania konieczne do zawarcia małżeństwa, określone w KRO oraz PrASC. Gdy te inne wymagania nie są spełnione, kierownik USC odmawia przyjęcia oświadczeń, o które chodzi.



Ważne
dla
praktyki

8. Ogłoszenie o zawarciu małżeństwa. Kierownik USC daje wyraz przyjęciu oświadczeń o wstąpieniu przez składających te oświadczenia w związek małżeński przez ogłoszenie, że małżeństwo zostało zawarte (art. 7

§ 4 KRO stanowi, że po złożeniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński przez obie strony kierownik USC ogłasza, że wskutek zgodnych oświadczeń obu stron małżeństwo zostało zawarte).

9. Odmowa przyjęcia oświadczeń. Jeżeli kierownik USC odmawia przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński, zawiadamia na piśmie utrwalonym w postaci papierowej lub w postaci elektronicznej osoby, których ta odmowa dotyczy (art. 89 ust. 1 PrASC). W terminie 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia osoby te mogą złożyć wniosek na piśmie utrwalonym w postaci papierowej do sądu właściwego ze względu na siedzibę USC o rozstrzygnięcie, czy przyczyny odmowy wskazane w zawiadomieniu uzasadniają odmowę przyjęcia oświadczeń (art. 89 ust. 2 PrASC). Wniosek do sądu o rozstrzygnięcie, czy przyczyny odmowy wskazane w zawiadomieniu uzasadniają odmowę przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński, nie przysługuje w przypadku odmowy kierownika USC przyjęcia takich oświadczeń, wydanej na podstawie orzeczenia sądu (art. 89 ust. 3 PrASC).

Według art. 89 ust. 4 PrASC, jeżeli konsul odmawia przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński, osoba, której ta czynność dotyczy, w terminie 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia sporządzonego na piśmie utrwalonym w postaci papierowej, może wystąpić do sądu właściwego dla USC właściwego dla miasta stołecznego Warszawy o rozstrzygnięcie, czy wskazane przyczyny odmowy uzasadniają odmowę przyjęcia oświadczeń. W przypadku odmowy przyjęcia takich oświadczeń, wydanej przez konsula na podstawie orzeczenia sądu, nie przysługuje wniosek do sądu o rozstrzygnięcie, czy przyczyny odmowy wskazane w zawiadomieniu uzasadniają odmowę przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński.

B. Linia orzecznicza



Zakwestionowanie faktu złożenia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński

W przypadku, gdy istnieje akt małżeństwa, właściwą drogą do zakwestionowania faktu złożenia przez wskazane w nim osoby oświadczeń o zawarciu małżeństwa, jest zgłoszenie żądania unieważnienia aktu małżeństwa w postępowaniu nieprocesowym na podstawie art. 30 pkt 1 PrASC86. W sytuacji natomiast, gdy podnoszona jest kwestia, czy małżeństwo – mimo złożenia wzmiankowanych oświadczeń – zostało zawarte w rozumieniu art. 1 KRO, właściwa jest droga procesu cywilnego o ustalenie nieistnienia małżeństwa.

Niedopuszczalność ustalenia nieistnienia małżeństwa

Nie można żądać ustalenia nieistnienia małżeństwa (art. 2 KRO) z powołaniem się na niezłożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński z powodu pozostawania w stanie wyłączającym świadome wyrażenie woli (art. 15¹ § 1 pkt 1 KRO).

Wyr. SN z 22.2.2012 r., IV CSK 240/11, OSNC 2012, Nr 9, poz. 106

III. Przesłanki zawarcia małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 2 KRO



A. Komentarz

1. Przesłanki z art. 1 § 2 KRO. Według art. 1 § 2 zd. 1 KRO małżeństwo zostaje zawarte również wtedy, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik USC następnie sporządzi akt małżeństwa. Przesłankami zawarcia małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 2 KRO są zatem: 1) odmienność płci osób zamierzających oświadczyć wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu; 2) złożenie przez mężczyznę i kobietę zawierających związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego zgodnych oświadczeń ich woli, aby zawarcie takiego związku było równocześnie zawarciem małżeństwa podlegającego prawu polskiemu; 3) jednoczesna obecność osób zawierających związek małżeński w czasie składania wspomnianych oświadczeń; 4) złożenie tych oświadczeń w obecności duchownego; 5) sporządzenie przez kierownika USC aktu małżeństwa (w wyniku zawarcia małżeństwa wyznaniowego i złożenia oświadczeń, o których mowa).

2. Odmienność płci. Osobami zamierzającymi oświadczyć wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu mogą być jedynie osoby odmiennej płci. Dla ustalenia, osoba jakiej płci składała takie oświadczenie, jest istotna chwila skutecznego składania tego oświadczenia. Zmiana płci po złożeniu oświadczenia nie stanowi podstawy do ustalenia, że nie została spełniona przedstawiana tu przesłanka zawarcia małżeństwa.



Ważne dla praktyki

3. Ograniczenie. Nie każdy mężczyzna i nie każda kobieta mogą skutecznie oświadczyć wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, ale jedynie ten mężczyzna i ta kobieta, którzy zawie-

rają związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego.

Przez „kościół albo inny związek wyznaniowy” należy rozumieć wspólnotę religijną, założoną w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej, posiadającą własny ustrój, doktrynę i obrzędy kultowe (por. art. 2 pkt 1 GwarWolnU), wpisaną do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych, prowadzonego przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych (art. 30 GwarWolnU).

Zawarcie związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego oznacza zawarcie ważnego małżeństwa w sposób określony przez to prawo wewnętrzne lub wywołujące skutki przewidziane przez to prawo.

4. Według prawa Kościoła rzymskokatolickiego. Na podstawie kanonu 1108 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego Kościoła rzymskokatolickiego ogłoszonego 25.1.1983 r. (dekretem *Sacrae disciplinae leges*, promulgowanego w Acta Apostolicae Sedes vol. LXXV, Pars II), tylko te małżeństwa są ważne, które zostają zawarte wobec asystującego miejscowego ordynariusza albo proboszcza, albo wobec kapłana lub diakona delegowanego przez jednego z nich; a także wobec dwóch świadków, według zasad wyrażonych w następujących kanonach i z uwzględnieniem wyjątków, o których mowa w kanonach 144, 1112 § 1, 1116 i 1127 § 2 i 3.

Zawarcie ważnego małżeństwa według powołanego tu Kodeksu wywołuje skutki przewidziane zwłaszcza w kanonach 1134–1140. Jednym z tych skutków jest „wieczystość i wyłączność” powstałego między małżonkami „wzęła” (kanon 1134).

5. Uprawnienie zawierającego związek małżeński. Osoby zawierające związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego mają prawo oświadczyć wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. To przysługujące danym osobom prawo jest prawem podmiotowym. Ma ono charakter ściśle osobisty. Jest ono uprawnieniem, z którego skorzystanie zależy wyłącznie od woli osoby, której przysługuje. Jeżeli ta osoba chce skorzystać z przysługującego jej prawa do oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, nikt – w tym również duchowny, w obecności którego to oświadczenie ma zostać złożone – nie może temu się sprzeciwić.



Ważne
dla
praktyki

6. Charakter prawny oświadczenia. Oświadczenie, o którym tu mowa, jest oświadczeniem woli (art. 60 KC). Wynika to zresztą z samej treści art. 1 § 2 zd. 1 KRO.

Już w tym miejscu należy zauważyć, że wprowadzenie oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu jest oświadczeniem woli w rozumieniu art. 60 KC, to jednak nie oznacza, że jeżeli takie oświadczenie jest dotknięte wadą w rozumieniu KC, to wywołuje to skutki przewidziane w tym Kodeksie. Jeżeli oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2 KRO zostało złożone: 1) przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome wyrażenie woli; 2) pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony; 3) pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, w sytuacji gdy z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, iż jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste – wówczas małżeństwo podlegające prawu polskiemu może być unieważnione (art. 15¹ § 1 KRO).

7. Skutek prawny oświadczenia. Wola jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu oznacza wolę, aby zawarcie związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego było równocześnie zawarciem małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Chodzi więc o to, aby bez zawierania małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 1 KRO, z woli osób zawierających związek wyznaniowy, zawarcie tego związku wyznaniowego było równocześnie zawarciem małżeństwa w rozumieniu i ze skutkami przewidzianymi w prawie polskim.

Przez prawo polskie normujące skutki zawarcia małżeństwa należy rozumieć nie tylko polskie prawo rodzinne i opiekuńcze, ale również te wszystkie aktualnie obowiązujące w Polsce normy prawne ustanowione przez polskiego ustawodawcę lub przez niego uznane, które określają skutki zawarcia małżeństwa, gdy zawarcie to nastąpiło zgodnie z wymogami przewidzianymi w KRO.



Ważne
dla
praktyki

8. Czas i forma złożenia oświadczenia. Oświadczenie woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu następuje przy zawarciu związku wyznaniowego (por. art. 8 § 2 KRO). Oznacza to, że złożenie takiego oświadczenia jest dopuszczalne najpóźniej bezpośrednio po zakończeniu ceremonii zawarcia związku wyznaniowego. Złożenie oświadczenia może nastąpić w formie ustnej. Oświadczenie, o którym tu mowa, składa się w obecności duchownego.

9. Duchowny. Duchownym jest osoba jako taka ustanowiona według przepisów prawa wewnętrznego kościoła albo innego związku wyznaniowego (por. art. 12 ust. 1 GwarWolnU).

Oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2 KRO składa się w obecności tego duchownego, przed którym jest zawierany związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego (por. art. 8 § 1 KRO).

10. Duchowny rzymskokatolicki. W myśl art. 15a ust. 2 StosKośKatU, osobę duchowną, przed którą składa się oświadczenia o zawarciu małżeństwa, określa prawo kanoniczne.

Według kanonu 1108 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego Kościoła rzymskokatolickiego małżeństwo zawiera się wobec asystującego miejscowego ordynariusza albo proboszcza, albo wobec kapłana czy diakona delegowanego przez jednego z nich. Za asystującego przy zawieraniu małżeństwa uważa się tylko tego, kto jest obecny i pyta nowożeńców, czy wyrażają zgodę i przyjmuje ją w imieniu Kościoła (kanon 1108 § 2 powołanego tu Kodeksu).

11. Sporządzenie aktu małżeństwa. Niezbędną przesłanką zawarcia małżeństwa w sposób określony w art. 1 § 2 KRO jest sporządzenie przez kierownika USC aktu małżeństwa – w wyniku zawarcia małżeństwa wyznaniowego i złożenia oświadczeń przewidzianych w powołanym tu przepisie. Z reguły podstawą sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 KRO jest zaświadczenie sporządzone zgodnie z art. 8 § 2 KRO, przekazane do USC (art. 87 ust. 3 PrASC; co do wspomnianego tu zaświadczenia zob. następna teza). Akt małżeństwa sporządza się najpóźniej w następnym dniu roboczym po dniu otrzymania zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego (art. 86 ust. 3 PrASC). Według art. 2 ust. 4 PrASC akt małżeństwa jest sporządzony z chwilą dokonania wpisu o małżeństwie w rejestrze stanu cywilnego.

Kierownik USC odmawia sporządzenia aktu małżeństwa, jeżeli stosowne zaświadczenie przekazano do USC po upływie terminu określonego w art. 8 § 3 KRO (art. 87 ust. 5 PrASC; co do zachowania terminu, o którym mowa, zob. niżej, teza 13).



Ważne
dla
praktyki

Jeżeli kierownik USC odmawia sporządzenia aktu małżeństwa zawartego zgodnie z art. 1 § 2 KRO, zawiadamia on na piśmie utrwalonym w postaci papierowej lub w postaci elektronicznej osoby, których dotyczy odmowa dokonania czynności. Osoby te, w terminie 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia, o którym mowa, mogą złożyć wniosek na piśmie utrwalonym w postaci papierowej do sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę USC o rozstrzygnięcie, czy przyczyny odmowy wskazane w zawiadomieniu uzasadniają odmowę dokonania czynności (art. 89 ust. 1 i 2 PrASC). Prawomocne postanowienie sądu wiąże kierownika USC (art. 365 § 1 w zw. z art. 13 § 2 KPC).

12. Sporządzenie zaświadczenia. Niezwłocznie po złożeniu oświadczeń przewidzianych w art. 1 § 2 KRO duchowny sporządza zaświadczenie stwierdzające, że oświadczenia zostały złożone w jego obecności przy zawarciu związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego. Zaświadczenie to podpisują duchowny, małżonkowie i dwaj pełnoletni świadkowie obecni przy złożeniu tych oświadczeń (art. 8 § 2 KRO).

Jeżeli duchowny nie sporządzi stosownego zaświadczenia niezwłocznie po złożeniu oświadczeń, o które tu chodzi, nie przeszkadza to sporządzeniu aktu małżeństwa i – w konsekwencji – zawarciu małżeństwa w sposób przewidziany w art. 1 § 2 KRO – ale jedynie wtedy, gdy późniejsze sporządzenie takiego oświadczenia nie spowoduje naruszenia terminu określonego w art. 8 § 3 KRO.

Już w tym miejscu należy też zauważyć, że jeżeli zaświadczenie przewidziane w art. 8 § 2 KRO zostanie wprawdzie sporządzone przez duchownego, lecz nie zostanie podpisane przez niego lub inne osoby wymienione w powołanym tu przepisie, stanowi ono jedynie projekt określonego zaświadczenia. Ten projekt nie jest dostateczną podstawą sporządzenia aktu małżeństwa.

Zaświadczenie, o którym mowa w art. 8 § 2 KRO, będące podstawą sporządzenia aktu małżeństwa, sporządza się według wzoru stanowiącego załącznik Nr 27 do rozporządzenia Ministra Cyfryzacji z 18.4.2020 r. w sprawie dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego (§ 1 pkt 27 powołanego tu rozporządzenia, opublikowanego w Dz.U. z 2020 r. poz. 698).

Szerzej w przedstawianej tu kwestii zob. komentarz do art. 8 KRO.



Ważne
dla
praktyki

13. Przekazanie zaświadczenia. W myśl art. 8 § 3 *in principio* KRO, zaświadczenie, o którym mowa w art. 8 § 2 KRO, wraz z zaświadczeniem sporządzonym przez kierownika USC na podstawie art. 4¹ § 1 KRO, duchowny przekazuje do USC przed upływem 5 dni od dnia zawarcia małżeństwa. Wprawdzie obowiązek przekazania zaświadczenia, o którym mowa

w art. 8 § 2 KRO, spoczywa na określonym duchownym, i to we wskazanym tu terminie, to jednak nie oznacza, że ten termin nie zostaje zachowany wtedy, gdy takie zaświadczenie zostanie przekazane do USC przez innego duchownego niż ten, w obecności którego stosowne oświadczenia zostały złożone, lub przez małżonków, których małżeństwa zaświadczenie dotyczy.

Stosownie do treści art. 87 ust. 3 PrASC, podstawą sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 KRO jest zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz zaświadczenie stwierdzające, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego. Ustawodawca nie uzależnił tu jednak sporządzenia aktu małżeństwa od przekazania stosownego zaświadczenia wyłącznie przez duchownego sporządzającego takie zaświadczenie.

Powyższe ma istotne znaczenie, zważywszy na kategoryczną treść art. 87 ust. 5 PrASC stanowiącego, że kierownik USC odmawia sporządzenia aktu małżeństwa, jeżeli nie został zachowany termin, o którym mowa w art. 8 § 3 KRO.

Zaświadczenie sporządzone zgodnie z art. 8 § 2 KRO przekazuje się do tego USC, którego kierownik jest właściwy do sporządzenia aktu małżeństwa. Gdy małżeństwo zostało zawarte w sposób określony w art. 1 § 2 KRO, małżeństwo rejestruje kierownik USC właściwy ze względu na miejsce zawarcia małżeństwa (art. 13 ust. 1 PrASC).

14. Zaświadczenie dla małżonków. Przekazanie do USC (i to do urzędu właściwego) zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa przez małżonków, których to dotyczy, ułatwia regulacja zawarta w art. 81 ust. 3 PrASC. Na podstawie tego przepisu, zaświadczenie stanowiące podstawę sporządzenia aktu małżeństwa duchowny sporządza w trzech egzemplarzach, z których jeden jest przeznaczony dla osób, które zawarły małżeństwo, drugi – dla kościoła albo innego związku wyznaniowego, w którym zawarto małżeństwo, a trzeci – dla kierownika USC właściwego do sporządzenia aktu małżeństwa.

Już w tym miejscu trzeba też dostrzec rolę kierownika USC w informowaniu stron o potrzebie upewnienia się we właściwym USC, i to w odpowiednim terminie, czy zostało do niego przekazane zaświadczenie, o które chodzi, oraz o możliwości przekazania takiego zaświadczenia przez samych małżonków. Do informowania także o powyższym zobowiązuje kierownika USC unormo-

[Przejdź do księgarni →](#)